

Paolo
Maurensig

Lüneburský
variant

Strhující příběh o pomste a spravedlivosti

SVETOVÁ PRŮZA

C

D

E

F

SVETOVÁ PRÓZA

Paolo
Maurensig

Lüneburský variant

Z taliančiny preložila
MÁRIA ŠTEFÁNKOVÁ

slovart

Copyright © 1993 ADELPHI EDITIONI S. P. A. MILANO
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2017
Translation © Mária Štefánková 2017

ISBN 978-80-556-2452-5

Questo libro è stato tradotto grazie ad un contributo
alla traduzione assegnato dal Ministero degli Affari Esteri
e della Cooperazione Internazionale Italiano.

Preklad tejto knihy vyšiel vďaka podpore talianskeho
Ministerstva zahraničných vecí a medzinárodnej spolupráce.

Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy sa nesmie
reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani
elektronickými, ani mechanickými, ani vo forme fotokópií, nahrávok,
prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému
a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Vyzerá to tak, že začiatky šachovej hry sa spájajú s krvavým príbehom.

Jedna legenda totiž hovorí, že keď hru prvý raz predviedli na sultánovom dvore, nadšený panovník chcel jej neznámeho autora odmeniť tým, že mu splní každé želanie. Tento si zaželel na prvý pohľad skromnú odmenu, teda toľko zrníek obilia, koľko sa dalo vyrátať jednoduchým sčítaním: jedno zrnko na prvom políčku zo šesťdesiatich štyroch, dve zrnká na druhom, štyri na treťom a tak ďalej...

No keď sultán, ktorý spočiatku ochotne súhlasil, zisťoval, že na splnenie takejto požiadavky by mu nestačili ani všetky sýpky jeho ríše, ba možno ani na celom svete, v úsilí zbaviť sa tejto nepríjemnosti rozhodol, že najlepšie bude odňať chlapovi hlavu.

Legenda však mlčí o skutočnosti, že panovník následne musel zaplatiť oveľa vyššiu cenu: prepadol novej hre tak, že pri nej úplne prišiel o rozum. Nenásytosť mýtického autora hry teda možno porovnať len s nenásytosťou jeho diela.

Dnešné noviny prinášajú správu o smrti muža kdesi pri Viedni. Včera, v nedeľu ráno, istý Dieter Frisch pod-

ľahol zraneniu zo strelnej zbrane. Podľa súdnoznaleckého posudku sa skutok stal o štvrtej hodine ráno, náboj z pištole vystrelený z veľmi malej vzdialenosti prevráťal podnebie a vyšiel von v oblasti temena.

Je tam aj jeho súčasná fotografia, na ktorej vidieť vidieckeho džentlmena v parku jeho vily po návrate z každodennej prechádzky. Má na sebe svetlý ľanový oblek, sedí v prútenom kresle a vyzerá, akoby chcel pohľadať jedného z dvoch psov, uvelebených pri jeho nohách. V tejto chvíli sotva rozoznávam jeho tvár, zatienenú krepou ľahučkého panamáka. Čo je to fyziognómia? Rovnováha medzi hmotou, váhou a formou svalovej štruktúry, alebo niečo, čo zostáva skutočne nemenné pod neprestajným vrstvením času? Kladiem si otázku, či je možné, aby sa pod týmto menom a podobou skrýval človek, ktorého som poznal; a črty, ktoré som si uchovával v pamäti, až po chvíľke sústredenia vystúpia na tú vekom poznačenú tvár, hoci, dovoľm si povedať, stále tvrdohlavo mladistvú.

Titulky jednomyselne upozorňujú na úmrtie tejto „vynikajúcej osobnosti“, no svorne mlčia o okolnostiach, za akých k nemu došlo. Cítiť za tým tlak rodiny, rozhodne odmietajúcej hypotézu o samovražde, takmer všetky nadpisy hovoria o „incidente“, „nešťastí“, či o smrti „za záhadných okolností“. Keďže chýba hodnoverný motív, je to evidentné. Tí, čo ho poznali, by dokonca ochotne odprisahali, že z jeho strany neexistoval najmenší dôvod na takýto čin. Nikto si uňho nikdy nevšimol sklony k depresii či únavu: naopak, výsledky poslednej lekárskej prehliadky, ktorú absolvoval len nedávno, svedčia

o jeho takmer dokonalom zdraví; aj jeho fyzická kondícia bola ešte závideniahodná: ani v šesťdesiatich ôsmich rokoch, aj keď trošku krívajúc v dôsledku operácie menisku po páde z koňa, sa neprestal venovať svojim obľúbeným športom: tenisu a jazdeniu na koni. Napokon aj hypotéza o finančnom krachu sa ukázala ako úplne neopodstatnená, keďže len pred niekoľkými dňami vyhral konkurz na stavbu niekoľkých budov Bundesbanky, čím si zabezpečil obchod za niekoľko miliónov.

Frisch teda patrila k ľuďom, na ktorých sa šťastie usmievalo vo všetkých oblastiach, aj v súkromnom živote. Oženil sa s nesmierne bohatou dedičkou, s ktorou mal štyroch synov a každý z nich zastával dôležitú verejnú funkciu. Viedol usporiadaný, pokojný život: štyri dni v týždni sa zdržiaval v Mníchove a venoval sa svojej firme, v piatok sa vždy vracal do Viedne a odtiaľ autom na miesto, kde najradšej trávil všetok svoj voľný čas: do vily obklopenej rozľahlým parkom, a navyše aj lovným revírom s rozlohou asi päťdesiat hektárov. Toto panstvo, postavené koncom 18. storočia neďaleko rakúskeho hlavného mesta, sa už dávnejšie stalo turistickou atrakciou. V lete sa jeho brány otvárali pre verejnosť, ktorá si mohla prezrieť chov lipicanov a voľne sa prechádzať po parku; bolo to majstrovské dielo záhradnej architektúry a hydromechaniky, vyprojektované pred viac ako sto rokmi. Najväčšou atrakciou bol geometrický labyrint, ktorý mal steny z trojmetrových tují a ústila na priestranstvo v tvare šachovnice, vydláždené bielymi a čiernymi mramorovými štvorcami, na dvoch protiahlých stranách stáli šachové figúrky vysoké ako

človek, starostlivo vystrihnuté z hustých kríkov, tmavé z tisu, svetlé z buxusu.

Frisch dodržiaval presné zvyklosti, ako napokon všetci ľudia v jeho veku. Každé ráno – počas troch dní v týždni, ktoré trávil vo vile, vstával úderom pol ôsmej a presne na päť minút sa ponoril do bazéna po okraj napusteného studenou vodou; potom si zacvičil a následne sa starostlivo venoval rannej toalete. Okolo ôsmej dokonale usstrojený zišiel do rozľahlého salóna, kde skonzumoval jednoduché raňajky: šálku horkej čiernej kávy a celozrnné pečivo s tenučkou vrstvou marmelády; všetko servírované na vzácnom porceláne. Potom sa na zvyšok predpoludnia utiahol do pracovne-knižnice, kde sa venoval svojej veľkej vášni: šachu. Vlastnil všetko, čo o ňom bolo kedy napísané, a pýšil sa aj zbierkou vzácných starožitných šachovnic. Hoci sa už roky tejto hre nevenoval aktívne, stále mal titul majstra. Okrem toho vydával významný šachový časopis.

Podľa zhromaždených svedectiev až do tejto osudnej piatkovej noci jeho zvyky nič nenarušilo. Šofér ako zvyčajne prišiel poňho na stanicu do Viedne a za celú cestu si vymenili len niekoľko slov. Do vily sa vrátili až v noci, presnejšie o trištvrte na jednu (šofér si priebeh cesty vždy zaznamenával). Frisch vystúpil z auta a odobral sa k psej ohrade, ako to robieval vždy, aby pohladkaním upokojil búrlivé privítanie svojich „šteniatok“; a odtiaľ hneď prešiel do domu. Všetko prebehlo presne tak ako každý piatok.

No už v sobotu ráno jeho stará osobná komorná spozorovala v pánovom správaní niečo zvláštne. Súdiac

podľa vzhľadu Frisch zrejme spal málo a zle, žena bola dokonca ochotná odprisahať, že ak si vôbec ľahol, nevyzliekol sa predtým. Bola zvyknutá, že v rodine všetko klope ako dobre naolejovaný stroj, a práve v tom nachádzala uspokojenie, takže táto náhla zmena pánových obyčajov ju znepokojila.

Vo svojom podriadenom postavení si však nedovolila najmenšiu poznámku. A nikomu nepovedala ani slovo; nezdôverila sa zvyšku služobníctva, a už vôbec nešla upozorniť Frischovu manželku, keďže manželia obývali dve pomerne vzdialené krídla vily, kde žili fakticky oddeleným životom a spolu sa zjavovali na verejnosti len pri zriedkavých oficiálnych príležitostiach. Podľa výpovede komornej v to ráno sa doktor Frisch vôbec nedotkol raňajok a rovnako aj obed, ktorý mu naservírovali vo zvyčajnú hodinu, sa vrátil nazad na tákce nedotknutý.

Potvrdilo sa teda, že celý deň nevyšiel z domu až do neskorého večera a neprijal nijakú návštevu; a až keď mu komorná priniesla večeru, rozsvietilo sa v jeho pracovni a zostalo rozsvietené dovtedy, kým našu svedkyňu nepremohol spánok, teda asi do druhej hodiny rannej.

V nedeľu sa Frisch neukázal ani po ôsmej hodine: vtedy komorná, znepokojená jeho nezvyčajným oneskorením, vyšla na poschodie, no keď našla izbu prázdnu a posteľ nedotknutú, v prvej chvíli si pomyslela, že pán strávil noc mimo domu, hoci takéto správanie nepatri-lo k jeho zvyklostiam. Prvé podozrenie v nej skrslo, keď zistila, že v garáži nechýba ani jedno auto. Vtedy opakovane klopala na dvere pánovej pracovne a hlasne naňho volala; keď nedostala odpoveď, rozhodla sa vojsť, no

v knižnici nebol nikto. V tej chvíli jej už nezostávalo nič iné, len ísť zobudiť manželku – čo bola pomerne riziková akcia, lebo pani trpela nespavosťou a práve vtedy iste vychutnávala prvé chvíle oddychu.

Zakrátko sa všetko služobníctvo zmobilizovalo a prehliadalo dvadsaťosem izieb, pivnice a hostovské miestnosti; pátranie sa rozšírilo aj na príľahlé priestory vily, no bezvýsledne. Napokon si niekto zmyslel zájsť k psom, dvom alsaským vlčiakom, pánovým miláčikom, ktoré celé predobedie neprestajne štekali. Prvý okamžite po vypustení z klietky vyrazil smerom k spleťtej záhrade; druhý, držaný na vôdzke, ich bez váhania zaviedol na miesto činu. Frischovo zakrvavené telo sa našlo uprostred labyrintu a niekoľko krokov od neho ležala aj jeho bývalá služobná pištoľ. Nikto nepočul výstrel, lebo zbraň mala tlmič.

Odkaz hľadali márne, na jeho pracovnom stole sa našlo nič, len šachovnica s figúrkami v pokročilom štádiu zložitej šachovej partie.

A spomedzi všetkých denníkov, ktoré opisujú výpovede prvých svedkov, sa len jeden provinčný plátok, možno bez správ z prvej ruky, pozastavil na konci článku nad jedným zdanlivo bezvýznamným detailom: „Nikto nám už nevysvetlí, prečo si tej noci doktor Frisch vybral zo svojej vzácnej a vychýrenej zbierky šachovníc akurát takúto haraburdu. Možno len preto, aby si zahral poslednú partiu: so smrťou.“

V týchto mierne melodramatických slovách sa skrýva pravda. A predsa im nikto z vyšetrovateľov neprikladal význam. Pochopiteľne, že aj z týchto nezvyčajných

figúrok vzali odtlačky prstov; no tým, ako ich premiestnili z pôvodnej pozície, nepochybne zničili jeden dôkaz, možno jediný: hoci, musím uznať, že ťažko overiteľný.

Hoci viaceré hypotézy váhali medzi samovraždou a nehodou, či dokonca naznačili aj zločin, nikto nemyslel na to, že by to mohla byť poprava, posunutá v čase i priestore. Tak ako nikto nepochopil, že v pozícii figúrok bol zakódovaný odkaz; a napokon, nikto si ani len nepomyslel, že odkaz je adresovaný sudcovi, ktorý ho práve odsúdil. Vyšetrovatelia nenašli na figúrkach iné odtlačky, len mŕtveho: no v tej chvíli som mal hru v rukách ja. Nájdenu šachovnicu patrila mne a tú hernú pozíciu by som mohol zrekonštruovať a aj so zatvorenými očami zahrať všetky jej varianty. Táto obrana, ktorú sa Frisch pokúšal vyvrátiť vo svojom uznávanom časopise, nás jediná spájala s jedným hanebným snom z minulosti. Táto obrana, ktorú Frisch bezočivo nazval „lüneburský variant“, sa ukázala ako vodiaca niť a umožnila mi preniknúť až k jeho osobe.

Rozsudok bol vynesený v piatok v nočnom rýchliku Mníchov – Viedeň.

Ako som už spomínal, Dieter Frisch sa každý utorok dostavil do svojej filiálky v Mníchove, kde sa zdržiaval štyri dni, a každý piatok sa vracal do Viedne rýchlikom o devätnásť dvadsať. Tým spojom chodieval už roky. Treba povedať, že na spiatočnú cestu sa Frisch vždy tešil,

lebo preňho predstavovala niekoľko hodín príjemného rozptýlenia. Jeho zvyčajným spolucestujúcim bol pán Baum, riaditeľ mníchovskej pobočky, nenahraditeľný spolupracovník a priateľ už od dávnych vojnových čias. Dvom mužom sa podarilo takmer vždy obsadiť si pre seba celé kupé, zatiahli závesy, aby odradili prípadných votrelcov, a potom pán Baum otvoril kufrík a vytiahol z neho malú cestovnú šachovnicu s magnetickým povrchom. Toto bol začiatok ich zvyčajného piatkového rituálu. Takto im hodiny plynuli ako nič. Ba niekedy ani nestihli dohrať partiu, lebo pán Baum vystupoval o stanicu skôr než on. Takže posledný úsek, asi štyridsať minút, trávil Frisch sám, ponorený do príjemných úvah o partiách, ktoré práve dohrali.

Ten, kto nevie hrať šach, sa možno na túto hru díva ako na nudnú aktivitu, vhodnú pre povaľačských excentrikov alebo pre starcov: teda v každom prípade pre ľudí s obrovskou dávkou trpezlivosti a prebytkom voľného času.

Toto všetko je pravda len čiastočne, pretože šach si vyžaduje aj istú nie bežnú energiu a mentálnu sviežosť dieťaťa. A ak sa niekedy hráč zobrazuje v podobe starca so zvráteným čelom, je to len emblematické znázornenie činnosti, pri ktorej dni, roky i vlastná existencia horia jediným neuhasiteľným plameňom. Ako paradoxnú odmenu šachista vníma zastavený čas v slučke večnej prítomnosti. No ak je mimo šachovnice, samozrejme, vidí sa mu, že život plynie neznesiteľne rýchlo, a usiluje sa čo najskôr dosiahnuť svoj požehnaný stav, ten zahmlený a zároveň jasný pocit prevahy, ktorý zakúsi len

vtedy, keď sa jeho myseľ koncentruje na hru. A čo sa nudy týka, verte mi, toto slovo nepozná. Vedeli by sme si predstaviť vojaka v útoku, že by sa nudil? V dejinách šachu len sám veľikán Capablanca na vrchole svojej kariéry musel zažívať čosi podobné: hral tak dokonale a bol si absolútne istý, že je neporaziteľný, že práve on – možno aby neriskoval nudu – navrhol modifikovať šachovnicu, zväčšiť ju a pridať figúrky, aby hra bola ešte zaujímavejšia. No aj on mal krátko nato draho zaplatiť za hriech pýchy.

Takmer každý už aspoň raz držal v rukách šachovnicu, poťažkal si figúrky, posúvajúc ich na biele či čierne políčka, a nechal sa fascinovať týmito figúrkami, ktoré predstavujú kráľa a kráľovnú s celým miniatúrnym vojskom. Mnohí sa už možno pokúšali začať tým, čo by sa dalo nazvať predstieranie vojny, a pritom prežili nadšenie víťazstva či potupu porážky. Len nemnohí, či už vyvolení alebo prekliati, spoznali v týchto totemických postavách svojich dávnych predkov a po celý zvyšok života sa od nich už neodpútali. Hans Mayer (môj adoptívny syn) i ja patríme k tejto rase. Len dúfam, že pre Hansa už nie je prineskoro a že vzhľadom sa svoj mladý vek z toho ešte môže vyviaznuť bez ujmy. Želám mu, aby sa vrátil k maľovaniu a prežil pokojný život, v ktorom je šach len koníčkom. Mne už niet pomoci, nezostáva mi veľa života a obávam sa, že ani smrť nebude vykúpením. Čo sa týka Dietera Frischa, aj on patril do týchto kruhov; už dlhé roky žil s novou identitou, mal nový život, novú kariéru, bol úplne v bezpečí; a predsa o všetko prišiel len pre svoju vášeň k šachu.

Musíme sa teda vrátiť o pár dní späť, presnejšie k piatku, k jednému piatku, ktorý sa preňho začal mimoriadne šťastne. Pobyt v Mníchove bol pre Frischa kvázi dovolenkou. Celé štyri dni vlastne spával v byte svojej milenky, v pohodlnom malom apartmáne na Ludwigstrasse, ktorý jej kúpil pred niekoľkými rokmi. Takto bol nútený (a ani mu to nebolo veľmi proti srsti) zmeniť svoje obvyčajne. Nijaké spartánske ranné vstávanie a striedne raňajky, ale lenivé a ospalé preberanie okolo deviatej, potom bohaté bavorské raňajky, z ktorých si však väčšinou zobol iba čosi malé. Až okolo desiatej sa zjavil v kanceláriách firmy, akoby len prišiel pozrieť svoje panstvo a prijať pozdravy a prejavy úcty od podriadených a vazalov.

V to ráno o pol deviatej ho zobudil telefonát pána Bauma, ktorý mu pripomenul, že v ten deň je jeho prítomnosť pri dohodnutí istého významného kontraktu veľmi dôležitá.

Vyskočil z postele a v kúpeľni pri toalete si ako zvyčajne pospevoval. Hilda, jeho milenka, mu ako vždy pripravila bohaté raňajky, ktoré Frisch tentoraz mimoriadne ocenil. Okrem toho počasie bolo vľúdne a slnko jasne žiarilo, ako sa patrí na koniec mája, a to až tak, že odmietol auto, ktoré ho očakávalo pred bránou. Šoféra poslal preč a cestu prešiel peši.

Predpoludnie strávil diskusiou a dolaďovaním detailov kontraktu, zostal v kancelárii aj cez obedňajšiu prestávku (rád ukazoval svojim podriadeným, že v práci sa nešetří), a až okolo druhej sa pobral s pánom Baumom do obľúbenej reštaurácie, kde si tentoraz doprial veľ-

ký krígeľ piva namiesto zvyčajnej jablkovej šťavy, no po obede mal chuť ešte si posedieť – napriek svojim zvyklostiam – a vypiť si v spoločnosti priateľa pohárik ľadového Obstlera.

Do firmy sa vrátil až takmer o štvrtéj; sekretárke povedal, že si neželá byť rušený z nijakých dôvodov, a vystrel sa na pohovku – na krásnu pohovku z voňavej kože vo svojej riaditeľskej pracovni – a trochu si pospal.

Prebudil sa o pol siedmej. Vlastne ho prebudilo nalievavé cvrlikanie interného telefónu. Bola to sekretárka.

„Pán doktor Frisch, dovoľujem si vás upozorniť, že je šesť hodín tridsať.“

„Áno, áno, viem, koľko je hodín,“ odvetil Frisch podráždeným tónom človeka, ktorého nachytali na hruškách. V skutočnosti by bol najradšej spal ďalej, a ani teraz, keď telefonoval, si nebol istý, že je úplne prebudený.

„A ešte jedna vec...“ povedala nesmelo sekretárka. „Dnes chcel s vami naliehavo hovoriť istý človek. Viac ráz telefonoval a povedal, že sa s vami nutne musí stretnúť...“

„Kto to bol?“

„Neviem. Nechcel mi povedať meno.“

Nie, Frischovi sa nesnívalo. Prekonal prvý moment prekvapenia a už bol vo svojej koži, vo svojej zvyčajnej podobe, s celou sebe vlastnou autoritou.

„Veľmi dobre viete, slečna Hermesová, že v piatok si nedávam nijaké stretnutia, a už vôbec nie s ľuďmi, ktorí sa nechcú predstaviť.“